

# ALTERNATIV KUNSTNERMELDING

## KOMMENTAR

Til: Stortingets familie- og kulturkomité

Kopi: Kultur- og likestillingsdepartementet

Dato: 24.01.24

Flere kunstnerorganisasjoner la 18. januar fram *Alternativ kunstmelding* som en kommentar til Meld. St. 22 (2022–2023) Kunstnarkår og med alternative kulturpolitiske forslag.

Rapporten løfter fram flere interessante forslag til diskusjon som vi ikke tar stilling til her. Den inneholder også noen innspill som det er bred enighet om i kunstfeltet, og som også NTO lett kan slutte seg til. Blant disse er forenkling av mva-systemet i tråd med Kulturkommisjonen sine forslag (2008) og innspill om å styrke de estetiske fagene i skolen og sikre at kulturskolen er tilgjengelig for alle.

Grunnen til at vi kommenterer rapporten, er derimot tre andre forslag som bryter med grunnleggende kulturpolitiske prinsipper. I tillegg finner vi feilaktige beskrivelser og påstander som er basert på sviktende innsikt. Dette er forslag som vi ikke kan la stå uimotsagt og påstander som trenger å korrigeres, all den tid rapporten er et direkte innspill til Stortingets behandling av kunstmeldingen med konkrete forslag til komitémerknader.

### Ikke et samlet kunstfelt

Det er ellers viktig at komiteen er klar over at det ikke er et samlet kunstfelt som står bak *Alternativ kunstmelding*, og at heller ikke alle kunstnerorganisasjonene har sluttet seg til forslagene. På musikk- og scenekunstmrådet er f.eks. verken Creo – forbundet for kunst og kultur (med nærmere 11 000 medlemmer), Fagforbundet Teater og Scene eller Dramatikerforbundet blant avsenderne.

### Inngripen i den kunstneriske friheten

I *Alternativ kunstmelding* tas det til orde for sterkere politisk styring av kunsten, og det foreslås politiske tiltak som bryter med armlengdeprinsippet eller som begrenser institusjonenes kunstneriske frihet.

Generelt kritiserer avsenderne *Kunsthøgskolen* for å ikke ta i bruk det politiske «handlingsrommet som ligger i tilskuddsbrevene fra KUD til de offentlig finansierte institusjonene». Dette er institusjoner som de mener å vite «svikter på helt sentrale vedtatte kulturpolitiske mål knyttet til nyskaping, mangfold og kunstnerisk bredde». De oppfordrer derfor politikerne til å «komme ut av ventemodus og sette inn klare og tydelige politiske tiltak».

Et slikt tiltak er at «institusjoner med statlig tilskudd forplikter seg til å knytte produksjon og oppsetninger av norsk dansekunst – med koreografer og dansere – opp mot teaterinstitusjonene med et fast intervall». Mer presist tas det til orde for at politikerne skal pålegge teaterinstitusjonene som mottar statlig tilskudd å produsere én danseforestilling per sesong, og at det bør opprettes åremålsstillinger for koreografer.

Først av alt er det vanskelig å forstå at avsenderne kan ha vurdert de praktiske konsekvensene av forslaget. Når en danseproduksjon skal inn, må en teaterproduksjon ut. Samlet innebærer dette en markant nedgang i antall teaterproduksjoner med tilhørende færre sysselsatte skuespillere. Det er ikke minst underlig at Skuespillerforbundet stiller seg bak et slikt forslag.

Vel så alvorlig er det at tiltaket griper direkte inn i institusjonenes programmering og kunstneriske valg. Dette er stikk i strid med armlengdeprinsippet som sier at politiske styremakter ikke kan overprøve eller instruere institusjonenes kunstfaglige beslutninger.

Når avsenderne først slår fast at de «er enige med departementets vurderinger rundt prinsippet om en armlengdes avstand», vitner forslaget om en sviktende forståelse av hva armlengdeprinsippet betyr i praksis. De anerkjenner ikke skillelinjene mellom politiske beslutninger og institusjonenes selvstendige kunstfaglige beslutninger; skillelinjer som er selve kjernen i dette prinsippet.

Musikk- og scenekunstinstitusjonene er ikke kulturpolitiske virkemidler som kan instrueres i programlegging og innholdsproduksjon for å styrke kunstnerens inntekter. Disse institusjonene er derimot selvstendige virksomheter, hver og én med en egen kunstnerisk profil og vilje, på lik linje med andre kunstneriske produsenter og formidlere.

Det er oppsiktsvekkende at de kunstnerorganisasjonene som er avsendere av *Alternativ kunstnermelding* ikke hegner om institusjonenes kunstneriske frihet, og at de ikke synes å anerkjenne musikk- og scenekunstinstitusjonene som autonome kunstprodusenter. I stedet legitimerer de altså en sterkere politisk styring av kunsten. Det stikk i strid med selve intensjonen med lovfestingen av armlengdeprinsippet, som er å sikre og verne om den kunstneriske friheten under skiftende politiske klima.

### Repertoarførende politikk

Et annet tiltak som er ment å styre institusjonenes innholdsproduksjon politisk for å styrke kunstnerøkonomien er rettet mot de musikk institusjonene som mottar tilskudd på kap. 323 post 70 i statsbudsjettet.

Her tas det til orde for en egen søkbar insentivordning for bestilling og fremføring av ny norsk musikk som skal «forplikte de offentlig finansierte musikk institusjonene til nytenkning på repertoarområdet» og «lede til styrket nyskaping, mangfold og kjønnsbalanse på repertoarsiden i kunstmusikkfeltet».

En slik ordning skal også sikre «at nyskaping innen institusjonene ikke går på bekostning av nyskaping i det frie feltet». Det mener avsenderne er tilfellet i dag fordi institusjonene kan motta midler fra ordningen for komposisjon og produksjon i Kulturfondet.

Det er riktig at de økonomiske rammene begrenser musikk institusjonenes muligheter for å bestille og fremføre ny musikk. Ordningen for komposisjon og produksjon, som skal bidra til at komponister og musikere kan skape musikk og nye produksjoner med kostnadskreven kunstnerisk arbeid, er derfor et insitament også for institusjonenes bidrag til å gjøre nye musikkverk i Norge tilgjengelig for offentligheten.

Imidlertid er det få av søknadene fra institusjonene til denne ordningen som blir innvilget, og midlene som innvilges går direkte til de skapende kunstnerne. Det er altså ikke riktig at «institusjoner som mottar milliarder går [altså] foran enkeltkunstnere» slik det hevdes i *Alternativ kunstnermelding*. Ellers er det for ordens skyld som kjent ingen av musikk institusjonene på kap. 323 post 70 som årlig mottar milliarder. Det gjør de heller ikke samlet.

En styrking av ordningen for komposisjon og produksjon med dagens målformuleringer, ville være fordelaktig. Det vi er kritiske til er derimot en egen ordning med de målene og repertoarføringene som er foreslått i *Alternativ kunstnermelding*.

## Uavhengig kunnskapsproduksjon

Et tredje tiltak er «at det tas tak i den manglende innsikten i innholdet i repertoaret i de store statlig finansierte institusjonene». Det tas til orde for «mer rapportering av repertoaret» for å «kunne vise fram enda klarere hva som ligger bak kunstnerne sine sviktende inntekter». Rapporteringen skal «legge grunnlaget for tydelige forvaltningsmessige signaler for styring, for eksempel gjennom tilskuddsbrev».

Vi er enige i at det er viktig å fremme innsikt i institusjonenes programmering og innholdsproduksjon. Slik kunnskap er viktig som grunnlag for et informert offentlig ordskifte om musikken og scenekunsten, så vel som for kunnskaps- og erfaringsdeling i en bransje som stadig er i utvikling og alltid streber etter å bli bedre.

For å sikre armlengdeprinsippet, må slik kunnskap imidlertid fremskaffes av uavhengige kunnskapsprodusenter og ikke knyttes til styringsdialogen.

Rapporteringskrav fra de samme myndighetene som forvalter tilskuddet til institusjonene har, om enn utilsiktet, en virkning på institusjonenes valg. Det betyr at detaljert rapportering som nærmer seg programmeringen og innholdsproduksjonen innebærer en indirekte politisk styring som kommer i konflikt med armlengdeprinsippet.

Dette er et viktig hensyn som må tas selv når informasjonen brukes til å gi et samlet bilde av feltet, ettersom virkningen på hver enkelt institusjon likevel er den samme.

## Feilaktige beskrivelser

I *Alternativ kunstnermelding* hevdes det at

*Disse teatrene [institusjonsteatrene] [...] over tid [har] har fått større administrasjoner, noe som har resultert i mindre midler til kunstproduksjon. Denne utviklingen ser ut til å tvinge de største teatrene til å redusere staben for å tilpasse seg den nye virkeligheten etter pandemien og den påfølgende økonomiske nedgangen, der publikumstallene fortsatt ikke er tilbake på normalt nivå. Økonomien begrenser dermed den kunstneriske friheten. Dette kan føre til smalere og mer kommersielle uttrykk, og innholdet forflates hvis økonomiske faktorer blir den primære driveren bak teatrenes repertoarvalg.*

Disse virkelighetsbeskrivelsene fremmes helt uten dokumentasjon.

Det er riktig at flere av musikk- og scenekunstinstitusjonene har sett seg nødt til å nedbemanne, og at svekket økonomi begrenser den kunstneriske friheten og mulighetene til å ta kunstnerisk risiko.

Men dette har ingen som helst sammenheng med voksende administrasjoner. Økonomien i disse institusjonene er i all hovedsak knyttet direkte til kunstnerisk produksjon (ca. 80 pst. av lønnskostnadene), mens det er minimalt som går til administrasjon, og det er ingenting som tyder på at administrasjonene vokser, jf. [Kulturdirektoratets nøkkeltall](#).

Svekket institusjonsøkonomi og nedbemanninger skyldes i all hovedsak det siste tiårets akkumulerte realkutt i offentlige bevilgninger, i form av en gjennomgående underkompensasjon for lønns- og prisvekst. Ellers er bildet sammensatt for hver enkelt institusjon, også når det gjelder endrede publikumsvaner og hvordan det påvirker inntektssiden.

Til slutt er det nødvendig å minne om at de offentlig finansierte musikk- og scenekunstinstitusjonene ikke har profit som formål, og at økonomi derfor aldri vil bli «den primære driveren» bak repertoarvalget.

## Bredt mandat fordrer et stort handlingsrom

I stedet for føringer og insitamenter med intensjon om å påvirke institusjonenes innholdsproduksjon, må institusjonsøkonomien gjenoppbygges i kraft av rammetilskuddet. Det er nødvendig for å sikre armlengdeprinsippet så vel som vilkårene for god måloppnåelse.

Vi minner om at de statlige bevilgningene til musikk- og scenekunstinstitusjonene skal bidra til å sikre rammevilkårene for institusjonenes produksjon og formidling av musikk og scenekunst, slik at de *sammen* bidrar til å nå de overordnede målene i et langsiktig perspektiv. De skal ikke hver for seg innfri alle mål. Institusjonene definerer selv målene for sin virksomhet på bakgrunn av de nasjonale målene for kulturpolitikken og målene for bevilgningene til musikk og scenekunst (jf. Prop. 1 S (2023–2024)).

Likevel er dette virksomheter som hver og én står i et krevende spenn mellom kunstnerisk utvikling og nyskaping og et bredt formidlingsansvar. Som demokratiske fellesarenaer streber de kontinuerlig etter å nå stadig flere og bredere med et tilbud av høy kvalitet. Det betyr at musikk- og scenekunstinstitusjonene allerede må balansere en rekke mål og hensyn som ikke alltid er like lett forenlige.

Et slikt bredt og sammensatt mandat fordrer et størst mulig kunstnerisk handlingsrom. Hver enkelt virksomhet må ha frihet til selv å finne fram til en best mulig balanse ut ifra sin egenart og sine egendefinerte mål og kunstneriske profil.